

Mikołaj Leonieni

Rodzaj i wysokość kary a warunkowe skazanie : (warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności, pracy poprawczej i grzywny)

Palestra 5/1(37), 29-41

1961

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MIKOŁAJ LEONIENI

Rodzaj i wysokość kary a warunkowe skazanie

(Warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności,
pracy poprawczej i grzywny)*

I. Uwagi wstępne

1. Warunkowe skazanie (warunkowe zawieszenie wykonania kary) stanowi doniosły środek polityki kryminalnej.

Zbyt szerokie stosowanie przez sądy warunkowego skazania z jednej strony i stosunkowo nieznaczna recydywa (w okresie próby) warunkowo skazanych z drugiej wywołują zarówno w teorii prawa karnego, jak i w praktyce sądowej rozbieżne zdania co do użyteczności omawianej instytucji oraz dają okazję do zgłaszania różnych w tym względzie postulatów *de lege ferenda*.

Zasadnicza rozbieżność poglądów dotyczy oceny dotychczasowego ustawowego z a k r e s u warunkowego skazania. Odmienne są więc zdania co do słuszności uregulowania w k.k. z 1932 r. dopuszczalnej wysokości kary pozbawienia wolności, jaka może ulec zawieszeniu, różne są postulaty co do warunkowego skazania za niektóre rodzaje przestępstw, nie ma również zgody co do potrzeby wprowadzenia warunkowego zawieszenia wykonania kary pracy poprawczej (odbywanej na wolności) i kary grzywny.¹ Te i inne problemy celowego ukształtowania instytucji warunkowego skazania są szczególnie aktualne w okresie opracowywania przepisów kodeksu karnego PRL, wobec czego uzasadniają w pełni ich omówienie.

* Fragment rozdziału opracowywanej publikacji.

¹ Por. np. B. Daniszewski: O dopuszczalności zawieszenia kary grzywny i zmianę przepisów o zatarciu skazania, NP nr 2/1960, s. 252. Por. też: Materiały do kodyfikacji prawa karnego — Głosy praktyki sądowej, NP nr 12/1950, s. 22 i nr 4/1951, s. 25.

2. Warunkowe skazanie uzależnia się od dodatniej prognozy indywidualnej i zadań kary.

Ustawodawstwo wielu krajów przewiduje warunkowe zawieszenie wykonania przeważnie kary pozbawienia wolności, rzadziej natomiast innych kar, w szczególności kary grzywny. Znajduje ono przy tym szersze zastosowanie do kary pozbawienia wolności nie przewyższającej w zasadzie dwóch lat (rzadziej — trzech lat).

Karę dłuższego pozbawienia wolności stosuje się za czyny o znaczniejszej szkodliwości społecznej, do sprawców stanowiących dla społeczeństwa poważniejsze niebezpieczeństwo. Kara zmierza w takich wypadkach do długotrwałego oddziaływania poprawczo-wychowawczego, do odstraczenia lub eliminacji². Znaczna szkodliwość czynu i niebezpieczeństwo sprawcy wymagają wykonania surowej kary np. wobec zdrajcy kraju, szpiega, mordercy, groźnego rabusia itp. Możliwość stosowania w podobnych wypadkach zawieszenia kary za czyny o znacznym niebezpieczeństwie poważnie osłabiałaby w społeczeństwie siłę represji karnej. Poza tym zawieszenie wykonania surowej kary nie byłoby wolne od rażącej sprzeczności wewnętrznej ze stanowiska poprawczo-wychowawczych zadań kary, nie odpowiadałoby ono potrzebom zabezpieczenia porządku prawnego, wymaganiom zapobieżenia ogólnego i społecznego poczucia sprawiedliwości.³

Rozważenie wymienionych w pkt 1 problemów na tle teorii prawa karnego i ustawodawstwa, a zwłaszcza analiza przyczyn zawieszenia wykonania kar określonego rodzaju i wysokości oraz sposobu określania wysokości kary pozbawienia wolności mogącej ulec zawieszeniu — umożliwia ocenę obowiązujących u nas przepisów o warunkowym skazaniu i wysuwanych w tym względzie postulatów *de lege ferenda*.

II. Prawo karne burżuazyjne

1. W rozwoju burżuazyjnej teorii prawa karnego, w trosce o realizację — za pomocą kary — idei odpłaty i zapobieżenia ogólnego, wie-

² Por. J. Tkaczewski: *Ustojnoje osużdienije* (w pracy zbior.: *Primienienije nakazanija po sowietскому prawu*, Wyd. Uniw. Moskiewskiego, 1958, s. 264 i 265). Por. też F. Liszt: *Bedingte Verurteilung und bedingte Begnadigung*, Berlin, Sonderabdruck aus der *Vergl. Darst. des deutschen und ausländischen Strafrechts*. Allg. Teil, Bd. III, s. 65—73.

³ A. Czerwiński: *O warunkowym zawieszeniu wykonania kary wedle ustaw dzielnicowych z uwzględnieniem postanowień nowego kodeksu postępowania karnego z 19 marca 1928, Lwów 1929*, s. 15.

lu teoretyków broniło poglądu o dopuszczalności zawieszenia kary pozbawienia wolności nie przewyższającej 3, a z czasem 6 miesięcy. Dodatkowo skutki stosowania w praktyce warunkowego zawieszenia kary zrodziły następnie przekonanie o dopuszczalności zawieszenia kary do jednego roku, a nawet do dwóch lat pozbawienia wolności. Niecelowość warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności dłuższej niż rok uzasadniają m. i. H. Mittermajer, G. Sterk, P. Thormann, H. Pfenninger, E. Widmer, H. Welzel i V. Schwander.

V. Schwander⁴, analizując tę kwestię na tle obowiązującego k.k. szwajcarskiego z 1937 r. pisze: *Aufgeschoben werden kann der Vollzug einer Gefängnisstrafe von nicht mehr als einem Jahr und der Vollzug einer Haftstrafe. Längere Freiheitsstrafen weisen auf schwere Taten hin, die aus generalpräventiven Gründen effektiv verbüsst werden müssen*. Na powyższe zwraca się uwagę również w naszej literaturze prawa karnego okresu międzywojennego (np. akcentuje to A. Czerwiński⁵).

Poglądy teorii znajdują odbicie w burżuazyjnym ustawodawstwie. Widzimy tu niejednolite stanowisko co do dopuszczalnej wysokości kary pozbawienia wolności mogącej ulec zawieszeniu.

W literaturze i w ustawodawstwie brak również jednolitego poglądu co do celowości warunkowego zawieszenia kary grzywny. Wielu teoretyków podkreśla zbędność wykonania kary grzywny, a to wobec nieistnienia przyczyn, które przemawiają za warunkowym pozbawieniem wolności (demoralizujący i hańbiący pobyt w więzieniu). Sądzą też, że warunkowe zawieszenie wykonania kary grzywny nie może należycie spełniać zadań kary, tj. poprawy i odstraszenia. Takiego zdania bronią np. Simonson, Hippel, Liszt, Stooss, Thorman i B. Widmer.⁶

Natomiast zwolennicy zawieszenia wykonania kary grzywny twierdzą, że przy warunkowym skazaniu chodzi przede wszystkim o poprawę skazanego osiąganą za pomocą groźby kary. Akcentują oni niesłuszność odebrania z góry szansy samoczynnej poprawy skazanemu na grzywnę za przestępstwo nieraz lżejsze niż w wypadku warunkowego skazania na karę pozbawienia wolności. Wyrazicielami takiego poglądu są m. i. Lammasch, H. Mittermajer, Perrin, Delaquis, Pfenninger, Hafter

⁴ V. Schwander: Das Schweizerische Strafgesetzbuch unter besonderer Berücksichtigung der bundesgerichtlichen Praxis, Zürich 1952, s. 147.

⁵ A. Czerwiński: op. cit., s. 9.

⁶ B. Widmer: Der bedingte Straferlass unter besonderer Berücksichtigung der Gerichtspraxis des Kantons Aargau, Lungern 1946, s. 62—74.

i Piontkowski.⁷ W wyniku takiego stanowiska niektóre ustawodawstwa przewidują również warunkowe zawieszenie wykonania kary grzywny.

2. Przechodząc do krótkiego omówienia powyższego ustawodawstwa, można przykładowo wspomnieć tu następujące kodeksy, które zezwalają na warunkowe zawieszenie wykonania kary grzywny: japoński z 1907 r. w red. z 1954 r. (§ 25), argentyński z 1922 r. (§ 26), turecki z 1926 r. (art. 89), włoski z 1930 r. (art. 163) i duński z 1930 r. w red. z 1939 r. (ust. I § 56) oraz ustawy: francuska z 1891 r. w red. z 1923 r. (art. I) i fińska z 1948 r. (§ 1).

Co się zaś tyczy dopuszczalnej wysokości kary pozbawienia wolności, której wykonanie może ulec warunkowemu odroczeniu, można by tu wyróżnić następujące stanowiska:

a) Poza ustawą francuską z 1891 r. w red. z 1923 r.⁸, która przewiduje możliwość zawieszenia wykonania orzeczonej kary pozbawienia wolności nie przewyższającej 5 lat, wysokość przewidzianej w innych ustawach kary pozbawienia wolności ulegającej zawieszeniu nie przekacza w zasadzie 2 lat. Tak właśnie normują tę kwestię np. kodeks karny japoński z 1907 r. w red. 1954 r., argentyński z 1922 r. (art. 26) i rumuński z 1936 r. (art. 65), ustawa norweska z 1936 r. (z wyjątkiem wypadków skazań za najcięższe przestępstwa), kodeks brazylijski z 1942 r., ustawa belgijska z 1947 r. i wiele innych. Niektóre kodeksy karne, jak np. duński z 1930 r. w red. z 1939 r., zezwalają na zawieszenie wykonania kary aresztu nie przekraczającej 2 lat, a więzienia — nie przekraczającej 1 roku.

b) Możliwość zawieszenia kary pozbawienia wolności nie przekraczającej 1 roku przewidują: proj. k.k. czechosłowackiego z 1926 r., k.k. włoski z 1930 r. (art. 163), k.k. szwajcarski z 1937 r. (art. 41), k.k. grecki z 1951 r. (art. 99).

W systemie niemieckim tzw. warunkowego ułaskawienia — władze uprawnione do prawa łaski mogły warunkowo zawiesić wykonanie, w całości lub w części, kary pozbawienia wolności nie przekraczającej 1 roku. Obowiązująca w NRF ustawa z 1953 r. przewiduje możliwość zawieszenia kary pozbawienia wolności nie przekraczającej 9 miesięcy.

⁷ A. Piontkowski: Ob usłownom osuždienii ili sistiemie ispytaniija — Ugołowno-politiczeskoje isledowanije, Odiessa 1894, s. 77, 78; por. F. Liszt: op. cit., s. 67, 68.

⁸ Por. H. Donnedieu de Vabres: *Precis de droit criminel*, Paris 1946, s. 633.

c) Na zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności nie przenoszącej 6 miesięcy zezwalały lub zezwalają: ustawa belgijska z 1888 r. (obowiązująca do 1947 r.), ustawa estońska z 1920 r. (obowiązująca do 1935 r.), k.k. Peru z 1924 r., proj. k.k. niemieckiego z 1927 r., k.k. norweski z 1902 r. (do 1936 r.) oraz ustawy obowiązujące u nas do wejścia w życie k.k. z 1932 r.

III. Prawo karne ZSRR i krajów demokracji ludowej

Przepisy k.k. RFSRR z 1926 r. (i kodeksów republik związkowych) dopuszczają zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności oraz kary pracy poprawczej odbywanej na wolności (art. 53).

Kodeks ten nie ogranicza wysokości kary pozbawienia wolności, której wykonanie ulega zawieszeniu.⁹

Analogiczne stanowisko zajmują: k.k. albański z 1952 r. (art. 50), k.k. koreański z 1950 r. (art. 53), k.k. mongolski z 1942 r. (art. 50), oraz k.k. W. P. z 1944 r. (art. 57 § 1).

W związku z przepisami k.k. RFSRR z 1926 r., formalnie nie ograniczającymi wysokości zawieszenia kary pozbawienia wolności, należy podkreślić w tym miejscu znamienne stanowisko teorii i praktyki sądowej. Otóż w szeregu wytycznych Prezesa Sądu Najwyższego ZSRR (np. z dn. 15.VIII.1940 r., z dnia 20.IX.1946 r. i z dn. 22—26.III.1960 r.) podkreśla się dopuszczalność warunkowego skazania jedynie wobec sprawcy czynu o nieznacznym niebezpieczeństwie.¹⁰ Takie samo stanowisko zajmuje także teoria radziecka.¹¹

Natomiast kodeksy innych krajów demokracji ludowej ograniczają wysokość kary pozbawienia wolności ulegającej zawieszeniu. Wysokość zawieszanej kary pozbawienia wolności nie przewyższa w większości tych kodeksów okresu 3 lat. Tak więc k.k. czechosłowacki z 1950 r. zezwalał na warunkowe zawieszenie wykonania orzeczonej kary pozbawienia wolności nie przekraczającej 1 roku (§ 24). Nowe a z 1957 r. do tego kodeksu rozszerzyła uprawnienia sądu do zawieszenia wykonania orzeczonej kary pozbawienia wolności do lat 2, podobnie jak przewidują to kodeksy karne: chiński z 1928 r. w red. z 1935 r., polski z 1932 r.

⁹ A. Sołowjow: *Woprosy primienienija nakazanija po sowietскому ugołownomu prawnu*, Moskwa 1958, s. 148, 149. Por. też M. Isajew w zbior. podr.: *Sowietское ugołownoje prawnu—Czast' obszczaja*, Moskwa 1948, s. 526, 552.

¹⁰ Por. J. Tkaczewski: op. cit., s. 261.

¹¹ A. Sołowjow: op. cit., s. 148; J. Tkaczewski: op. cit., s. 264.

(§ 2 art. 61), jugosłowiański z 1951 r. (art. 48), rumuński z 1936 r. w red. z 1955 r. (art. 65) oraz ustawa NRD z 1957 r. (§ 1). Kodeks karny bułgarski z 1951 r. (art. 48) idzie jeszcze dalej, bo zezwala na zawieszenie wykonania orzeczonej kary pozbawienia wolności nie przekraczającej 3 lat.

Zaznaczyliśmy już wyżej, że k.k. RFSRR oraz kodeksy karne: mongolski, koreański, i albański przewidują nadto warunkowe zawieszenie wykonania kary pracy poprawczej, odbywanej na wolności, a trwającej: od 1 dnia (k.k. RFSRR — art. 30; k.k. koreański — art. 33), 14 dni (k.k. mongolski — art. 30) i 15 dni (k.k. albański — art. 23) — do 1 roku.¹²

Warunkowe zaś skazanie na karę grzywny jako karę zasadniczą stosują np. kodeksy: chiński z 1928 r. w red. z 1935 r. (art. 74—76), węgierski z 1950 r. (§ 55), jugosłowiański z 1951 r. (art. 48) i rumuński z 1936 r. w red. z 1955 r. (art. 55).

Podobnie jak obowiązujący k.k. z 1932 r., projekt kodeksu karnego PRL z 1956 r. przewidywał warunkowe zawieszenie wykonania wyłącznie kary pozbawienia wolności. Projekt zezwalał na zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności nie przewyższającej 3 lat (art. 66). Projekt nie przewidywał zawieszenia kary pracy poprawczej (wykonywanej na wolności i trwającej od 1 dnia do 1 roku — art. 27) oraz kary grzywny.

Warto poświęcić w tym miejscu kilka uwag słuszności warunkowego zawieszenia wykonania kary pracy poprawczej i kary grzywny.

Znane niektórym kodeksom krajów demokracji ludowej zawieszanie wykonania kary pracy poprawczej odbywanej na wolności oraz kary grzywny jako kary zasadniczej wzbudza zastrzeżenia. Praktyka sądowa uczy, że tego rodzaju środki karne spełniają zadania (cele) kary w stopniu o wiele słabszym niż kara pozbawienia wolności. Groźba zaś wykonania tych kar przy warunkowym skazaniu często już nie miała — ze stanowiska zapobieżenia szczególnego i zapobieżenia ogólnego — należytego wpływu zarówno na sprawcę, jak i na społeczeństwo. W związku z tym słuszne są uwagi o niecelowości warunkowego zawieszenia kary grzywny wypowiedane w radzieckiej teorii prawa karnego.

Charakterystyczne przy tym jest to, że w radzieckiej praktyce sądowej nie stosuje się w zasadzie warunkowego zawieszenia kary pracy poprawczej.¹³ Kara ta znana była do niedawna naszemu postępowaniu

¹² A. Sołowjow: op. cit., s. 148.

¹³ A. Piontkowski w zbior. podr.: Sowieckoje ugołownoje prawo — Obszczaja czast', Moskwa 1959, s. 333. Por. też J. Tkaczewski: op. cit., s. 258, 264. Znacznie rzadsze stosowanie zawieszenia kary pracy poprawczej niż kary po-

karno-administracyjnemu.^{13a} Doświadczenie, jakie uzyskało się u nas ze stosowania kary pracy poprawczej w tym postępowaniu, jest raczej ujemne, jeśli chodzi o hamujący i wychowawczy wpływ tej kary na sprawcę i na społeczeństwo.¹⁴

Powyższe uwagi o niecelowości zawieszenia wykonania omawianej kary pracy poprawczej (w istocie swej zbliżonej do kary grzywny) odnoszą się *mutatis mutandis* także do kary grzywny. Ponadto za efektywnym wykonaniem tej ostatniej kary przemawia to, że w stosunku do kary grzywny odpadają (nie pozbawione słuszności, a wysuwane zwykle pod adresem kary krótkoterminowego pozbawienia wolności) zarzuty ujemnego, nierzadko demoralizującego oddziaływania środowiska więziennego na przypadkowego sprawcę czynu przestępnego.¹⁵ Z drugiej jednak strony wysuwany dość często przez przeciwników warunkowego skazania argument, że szerszy ogół uważa warunkowe zawieszenie kary za faktyczną bezkarność — jest bardziej słuszny w wypadku zawieszenia wykonania drobnej kary grzywny.

IV. Oznaczenie wysokości zawieszanej kary. Zakaz warunkowego skazania

1. Wysokość orzeczonej kary

Najbardziej chyba rozpowszechnione jest uzależnienie dopuszczalności warunkowego zawieszenia od wysokości orzeczonej przez sąd kary. Omawiane kryterium znajduje uznanie w burżuazyjnej teorii prawa karnego (np. Liszt, B. Widmer). Stosują je np. kodeksy: włoski, duński, szwajcarski, ustawa szwedzka z 1944 r., ustawa NRF z 1953 r. i inne.

zbawienia wolności tłumaczy się tym, że zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności bardziej efektywnie umożliwia realizację zadań zapobieżenia ogólnego i szczególnego.

^{13a} Nowele do ustawy z dn. 15.XII.1951 r. o orzecznictwie karno-administracyjnym, a mianowicie ustawy: z dn. 22.V.1958 r. (Dz. U. Nr 34, poz. 152 — art. 8) i z dn. 2.XII.1958 r. (Dz. U. Nr 77, poz. 396 — art. 1) wykreśliły karę pracy poprawczej z naszego systemu prawnego (jednolity tekst: Dz. U. z 1959 r. Nr 15, poz. 79).

¹⁴ Krytycznie o karze pracy poprawczej odbywanej na wolności pisze E. St. Rappaport: Czyż nie jest to ukryta grzywna?, NP nr 11—12/1956, s. 118. Odmienne natomiast wypowiedzi są J. Bossowski: Uwagi do redakcji wstępnej prawa karno-administracyjnego, „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny”, z. 1/1958 r.

¹⁵ Por. E. St. Rappaport: Ustawa o przebaczeniu w świetle projektów francuskich (1885—1907), Warszawa 1916, s. 40.

W ustawodawstwie krajów demokracji ludowej również uzależnia się zwykle dopuszczalność warunkowego zawieszenia od wysokości orzeczonej kary pozbawienia wolności. Odpowiednie postanowienia w tym względzie zawierają np. kodeksy: chiński, czechosłowacki, jugosłowiański, rumuński, bułgarski, polski, ustawa NRD z 1957 r. i inne.¹⁶ Taki sposób określenia wysokości kary pozbawienia wolności ulegającej zawieszeniu wydaje się być najodpowiedniejszy. Pozostawia on kwestię zawieszenia wykonania kary sądowi, dając mu dość szeroki zakres oceny słuszności zastosowania lub niezastosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności w wypadkach popełnienia nawet przestępstw zagrożonych wysokimi karami.¹⁷ W praktyce spotykamy zawieszenie wykonania kary właśnie za tego rodzaju czyny: umiarkowana i ostrożna praktyka znajduje aprobatę ze strony opinii publicznej.¹⁸

Należy zaznaczyć, że w praktyce sądowej obserwujemy największy procent zawieszeń wykonania kary pozbawienia wolności nie przekraczającej 1 roku. Proponowane w projekcie kodeksu karnego PRL z 1956 r. rozszerzenie zakresu kary pozbawienia wolności ulegającej zawieszeniu jest — być może — celowe ze stanowiska pełniejszej indywidualizacji kary. Czy jednak nie osłabiłoby ono zbyt zasady prewencji ogólnej? Wydaje się, że szereg kodeksów karnych krajów demokracji ludowej raczej słusznie nie zezwala na zawieszenie wykonania orzeczonej kary pozbawienia wolności przekraczającej 2 lata.

2. Wysokość grożącej kary

Poza ogólnymi założeniami prawa karnego, o zakresie warunkowego skazania powinny decydować konkretne potrzeby praktyki sądowej i wymagania racjonalnej polityki kryminalnej. W trosce o realizację zadań (celów) kary, a zwłaszcza zapobieżenia ogólnego, ustawodawca może mniej lub bardziej zacieśnić, a nawet wyłączyć warunkowe skazanie.

Przykład wydatnego zwężenia zakresu warunkowego skazania stanowią przepisy węgierskiego k.k. z 1950 r. Dopuszczają one zawieszenie wykonania kary za przestępstwa zagrożone karą więzienia nie przekraczającą 5 lat. Przy takim ujęciu zakaz warunkowego skazania obowiązuje

¹⁶ A. Gercenzon: Prawo karne, część ogólna (tł. pol.), wyd. MON, 1952, s. 550.

¹⁷ H. Donnedieu de Vabres: op. cit., s. 632.

¹⁸ Materiały do kodyfikacji prawa karnego — Głosy praktyki sądowej, NP nr 12/1950, s. 22, 23 i nr 4/1951, s. 25, 26.

niezależnie od stopnia winy, następstw i innych elementów konkretnego społecznego niebezpieczeństwa czynu i jego sprawcy. Wyłącza się więc zawieszenie wykonania kary np. przy zabójstwie w stanie tzw. silnego wzruszenia, przy drobnym rabunku itp. W tych warunkach wydatnie zwięża się uprawnienia sądu w zakresie indywidualizacji wymiaru kary.

Bardziej trafne — w porównaniu z węgierskim k.k. — ograniczenie zakresu warunkowego skazania spotykamy w k.k. rumuńskim z 1936 r. w red. z 1955 r. Kodeks ten dopuszcza zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności nie przekraczającej 2 lat. Zakazuje on jednak warunkowego skazania wówczas, gdy sąd wymierzy sprawcy — na skutek realnego zbiegu przestępstw lub choćby zsumowania kar za poszczególne przestępstwa — karę pozbawienia wolności powyżej 1 roku. Ustawodawca rumuński sądzi nie bez racji, że przy niejednorazowości popełnienia przestępstwa nie mamy z reguły do czynienia z przestępcą „przypadkowym”, zwłaszcza że i kary pozbawienia wolności w sumie przekraczają 1 rok pozbawienia wolności.¹⁹

3. Warunkowe zwieszenie wykonania kary ze względu na wyjątkowe okoliczności wypadku

Następnym sposobem ograniczenia zakresu warunkowego skazania jest uzależnienie stosowania go od ustalenia „szczególnych warunków” (*in besonders rücksichtswürdigen Fällen*). Przykładem są tu postanowienia przepisów: art. 5 uchylonego już dekretu z dn. 4.III.1953 r. (Dz. U. Nr 17, poz. 68) w brzmieniu również uchylonej już noweli z dnia 23 grudnia 1954 r. (Dz. U. Nr 57, poz. 283), art. 8 ustawy z dn. 18.VI.1959 r. o odpowiedzialności karnej za przestępstwa przeciw własności społecznej (Dz. U. Nr 36, poz. 228), art. 3 ustawy z dnia 22.V.1958 r. o zaostrzeniu odpowiedzialności karnej za chuligaństwo (Dz. U. Nr 34, poz. 152) i art. 3 § 3 ustawy karnej skarbowej z dn. 13.IV.1960 r. (Dz. U. Nr 21, poz. 123).²⁰ Przepisy wymienionych ustaw podkreślają mocno obowiązek sądu rozważenia przy warunkowym skazaniu niebezpieczeń-

¹⁹ Art 66 § 2 k.k. rumuńskiego z 1936 r. w red. z 1955 r.

²⁰ Por. analogiczne przepisy: art. 20 Przepisów Przechodnich z 1917 r. do k.k. ros. z 1903 r. i art 93 k.k. hiszpańskiego z 1944 r. Ten ostatni przepis zezwala na warunkowe zawieszenie wykonania kary do 1 roku pozbawienia wolności, a w szczególnie uzasadnionych okolicznościach — do 2 lat. O ograniczeniu w tym wypadku warunkowego skazania, głównie ze względu na wymaganie zapobieżenia ogólnego — por. A. Simonson: Für die bedingte Verurteilung, Berlin 1890.

stwa czynu i wymagań prewencji ogólnej. Co więcej, tym właśnie względem przepisy te oddają przewagę nad dodatnią prognozą sprawcy i wymaganiami prewencji szczególnej. Odpowiada temu sformułowanie tychże ustaw. Ustawa karna skarbową zezwala na warunkowe skazanie jedynie „w przypadkach zasługujących na szczególne uwzględnienie”. Przepisy pozostałych ustaw w zasadzie nie przewidują warunkowego zawieszenia wykonania kary. Dopuszczają je one wówczas gdy „(...) sąd ze względu na wyjątkowe okoliczności danego przypadku uzna zawieszenie wykonania kary za celowe”.

Omawiane przepisy dotyczą więc w istocie nie tyle warunków ile podstaw (przesłanek) zawieszenia wykonania kary. Przepisy te bowiem nie określają ani podmiotowych, ani przedmiotowych elementów warunkowego zawieszenia kary. Nawiązując natomiast do przepisu art. 61 k.k., pragną one wyraźnie zwrócić uwagę sądu — przy rozważaniu słuszności zastosowania lub niezastosowania warunkowego skazania — na znaczne niebezpieczeństwo występów skarbowych oraz szerzących się w kraju zamachów na mienie społeczne i czynów o aspekcie chuligańskim. Wydaje się, że przepisy te dopuszczają warunkowe zawieszenie wykonania kary za omawiane przestępstwa w razie stosunkowo mniejszego konkretnego niebezpieczeństwa czynu i wyraźnie dodatniej prognozy skazanego, w razie możliwości oddania stanowczej przewagi wymaganiom zapobieżenia szczególnego nad postulacjami zapobieżenia ogólnego.²¹

Obserwacja praktyki sądowej uczy, że za omawiane przestępstwa skazuje się warunkowo najczęściej wtedy, gdy — poza wyraźnie dodatnią prognozą skazanego — w grę wchodzi takie czynniki, jak ciężka choroba sprawcy lub członków jego rodziny oraz szczególnie trudna sytuacja rodzinna tegoż sprawcy (np. kilkoro nieletnich dzieci na utrzymaniu).

Wartość praktyczna rozważanych i analogicznych przepisów zależy w ostatecznym wyniku od założeń sądowej polityki karnej. Znamien-

s. 44, 45. Por. też J. Mikos i Z. Syrek: Uwagi o przestępstwie chuligaństwa na tle projektu k.k. PRL, NP nr 10/1955, s. 80. O trudnościach stosowania tego rodzaju przepisów por. J. Deręgowski: Kłopoty interpretacyjne z ustawą antychuligańską, NP nr 3/1950, s. 332.

²¹ Por. J. Sliwowski: Prawo karne — Cz. II, Zagadnienie kary i przepisy jej dotyczące, Wyd. Uniw. w Toruniu, 1960, s. 101 (skrypt). Por. też J. Bafia: Odpowiedzialność karna za przestępstwa przeciw własności społecznej, Warszawa 1960, s. 64.

nym świadectwem tego są wyniki praktyki sądowej w zakresie stosowania omawianych przepisów. Wprowadzenie cyt. wyżej art. 5 dekretu i art. 8 ustawy nie powstrzymało sądów przed zbyt częstym stosowaniem warunkowego skazania za zamachy na mienie społeczne. Podzielając natomiast przekonanie o celowości zaostrzenia represji karnej za czyny o aspekcie chuligańskim, sądy skazują warunkowo za te czyny istotnie tylko w wyjątkowych wypadkach.²²

4. Zakaz warunkowego zawieszenia wykonania kary za poszczególne rodzaje lub kategorie przestępstw. (Przestępstwa wojskowe, korne skarbowe, wykroczenia, ustawy specjalne, postępowanie doraźne)

Jeszcze dalej niż wyżej przedstawione postanowienia sięgają zakazy stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary. Zakazy te dotyczą nie tylko terenu tzw. powszechnego prawa karnego, lecz także innych dziedzin, np. prawa o wykroczeniach, przepisów prawa karnego skarbowego i norm kodeksu karnego wojskowego.²³ Tak więc w interesie wzmocnienia dyscypliny i karności wojskowej ustawy poszczególnych krajów przez dłuższy czas nie zezwalały na warunkowe zawieszenie wykonania kary za przestępstwa wojskowe. Analogiczny wzgląd na szczególny charakter przestępstw karnych skarbowych oraz nieodzowność zapewnienia skutecznej ochrony interesom fiskalnym Państwa powoduje, że aktualny jest dotychczas zakaz lub wydatne ograniczenie warunkowego skazania za tego rodzaju przestępstwa.^{23a} Również wzgląd na specyficzną naturę wykroczeń i wzgląd na spotykającą za nie krótkotrwałą karę aresztu (w szczególnych wypadkach może ona być zamieniona na karę grzywny) lub stosunkowo nieznaczną grzywnę powoduje niestosowanie warunkowego skazania do kar orzeczonych za wykroczenia. Tak np. zakaz warunkowego skazania obowiązywał w naszym prawie karnym skarbowym okresu międzywojennego i w Polsce Ludowej do dn. 1.VII.1960 r., tj. wejścia w życie ustawy karnej skarbowej z dn.

²² Por. S. Paweła: Wymiar express — Po sześciu tygodniach, „Prawo i Życie” nr 4/1959, s. 2.

²³ Por. M. Siewierski: Kodeks karny i prawo o wykroczeniach — Komentarz, Warszawa 1958, wyd. VIII, s. 472; J. Makarewicz: Kodeks karny z komentarzem, Lwów 1935 r., wyd. IV, s. 503; L. Peiper: Komentarz do prawa karnego skarbowego, Kraków 1938, s. 4. Por. też wyrok Sądu Najwyższego, ZO 28/52.

^{23a} Por. R. Nunez: Prawo karne Argentyny w zbior. pracy. Das ausländische Strafrecht der Gegenwart, Erster Band, Berlin 1955 (tł. ros.: Sowriemiennoje zarubieżnoje ugołownoje prawo, t. I, Moskwa 1957 — pod red. A. Piontkowskiego, s. 58, 100). Por. też V. Schwander: op. cit., s. 150.

13.IV.1960 r. (Dz. U. Nr 21, poz. 123). Przepisy cyt. ustawy wyłączają stosowanie warunkowego skazania za wykroczenia skarbowe i do zastępczej kary aresztu orzeczonej za występki skarbowe; dopuszczają one — jak już zaznaczyliśmy wyżej — w ograniczonym zakresie warunkowe zawieszenie wykonania zasadniczej kary aresztu za występki skarbowe (art. 3 § 3 i art. 38).

Z powyższego wynika zatem, że zakaz warunkowego skazania może być rozpatrywany w kilku aspektach. Łączy się on zarówno ze swoistością regulowanej dziedziny stosunków społecznych, ze swoistością przestępstwa wojskowego, karnego skarbowego i wykroczenia, jak i z przewidzianą za nie karą. Zawsze tu jednak będzie chodziło w ostatecznym wyniku o wzmożenie represji karnej.

W związku z tym zrozumiałe jest wyłączenie warunkowego skazania w zakresie prawa karnego powszechnego przy zważaniu przestępstw uchodzących w danym okresie za szczególnie niebezpieczne. Przykładu na to dostarcza obficie ustawodawstwo różnych krajów. I tak np. we Francji, która jedna z pierwszych na kontynencie europejskim wprowadziła warunkowe skazanie, stosuje się dość szerokie wyłączenie warunkowego zawieszenia wykonania kary za niektóre rodzaje przestępstw. Poza więc przestępstwami właściwymi stosunkom okupacyjnym (np. współpraca z okupantem) zakaz warunkowego zawieszenia dotyczy kar orzeczonych za takie czyny, jak np. spędzenie płodu, fałszowanie czeków itd.²⁴ W naszym ustawodawstwie przykładem mogą służyć zakazujące zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności przepisy: a) art. 8 dekretu z dn. 31.VIII.1944 r. (jednolity tekst: Dz. U. z 1946 r. Nr 69, poz. 377) o wymiarze kary dla faszystowsko-hitlerowskich zbrodniarzy, winnych zabójstw i znęcania się nad ludnością cywilną i jeńcami oraz dla zdrajców Narodu Polskiego, b) art. 5 dekretu z dn. 28.VI.1946 r. (Dz. U. Nr 41, poz. 237) o odpowiedzialności karnej za odstępstwo od narodowości w czasie wojny 1939—1945 r. oraz c) postanowienia przepisu art. 2 ust. I pkt 1 lit c. dekretu z dn. 16.XI.1949 r. o postępowaniu doraźnym (jednolity tekst: Dz. U. z 1949 r. Nr 33, poz. 244). Podobny charakter miał również wspomniany wyżej przepis art. 5 (przed nowelizacją) uchylonego już dekretu z dn. 4.III.1953 r. (Dz. U. Nr 17, poz. 68) o wzmożeniu ochrony własności społecznej.²⁵

²⁴ Por. H. Donnedieu de Vabres: op. c.t., s. 633.

²⁵ Por. też wyłączenie warunkowego skazania w razie umyślnego popełnienia czynów przewidzianych w rozp. Prez. RP z dn. 24.X.1934 r. o niektórych przestępstwach przeciwko bezpieczeństwu Państwa (Dz. U. Nr 94, poz. 851) — § 2 art. 6.

W analogicznej sferze leżą również postanowienia art. 57 § 3 k.k. W.P. z 1944 r. o zakazie zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności za niektóre szczególnie niebezpieczne przestępstwa. Do rzędu tych przestępstw, poza recydywą, zalicza się popełnienie czynu z nadużyciem broni służbowej, w obecności zbiegowiska publicznego, zamach na mienie powierzone sprawcy z powodu służby lub stosunku służbowego, przestępstwa przeciwko mieniu popełnione na szkodę przełożonego, towarzysza broni albo kwaterodawcy lub jego domowników, wreszcie — przestępstwo przełożonego, który popełnił je wspólnie z podwładnym albo był podżegaczem lub pomocnikiem do tego czynu.

W dyskusji nad projektem kodeksu karnego PRL w tym samym duchu wysuwano postulaty całkowitego zakazu zawieszenia wykonania kary za pewne przestępstwa o znaczniejszym niebezpieczeństwie społecznym ze względu na rodzaj lub „nagminność” czynu, jak np. za kradzież, rozboje, przestępstwa urzędnicze lub przestępstwa z chęci zysku.²⁶

Wszystkie tego rodzaju obowiązujące przepisy jak i postulaty dotyczące ograniczenia warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności są w pełni zrozumiałe ze stanowiska idei odwetu i prewencji ogólnej. Są one jasne zwłaszcza wobec stwierdzonego faktu znacznego odsetka zawieszeń i spotykanego oportunistu przy stosowaniu zawieszenia wykonania kary. Omawiane przepisy i postulaty mają jednak istotną wadę: pomijają one wymagania zapobieżenia szczególnego. nie uwzględniają należycie doniosłych wymagań indywidualizacji kary, podstawowej zasady socjalistycznego prawa karnego. Przytoczone wyżej skrajne ujęcie kwestii zawieszenia jest więc zrozumiałe w ustawie specjalnej, ale nie jest ono do przyjęcia w zwykłym ustawodawstwie.

Poczynione rozważania wskazują na to, że racjonalna polityka kryminalna wymaga przekazania decyzji o stosowaniu lub niestosowaniu warunkowego skazania sądowi. Nieodzownym warunkiem tej polityki staje się jednak uzależnienie słuszności warunkowego skazania tak od dodatniej prognozy indywidualnej, jak i od należytej oceny stopnia społecznego niebezpieczeństwa czynu oraz aktualnych zadań wymiaru sprawiedliwości karnej.

²⁶ Zob. przyp. 18.